

ABSZTRAKT

Jelen doboztankönyv-fejezet Ben H. Winters *Földalatti Légitársaság* című alternatív történelmi regényét elemzi. Vizsgálja a mű allohistorikus sajátosságait, az alternatív világ disztópikus jegyeit és elnyomó társadalmi struktúráit. A dolgozat a rabszolgaság kérdését állítja előtérbe, melyet nemcsak a regény, hanem a mi valóságunk példáin keresztül is értékel. A regény által felkínált szélsőséges megnyilvánulások taglalása áttételesen ahhoz is hozzájárul, hogy a diákok megértsék, az alapvető emberi szabadságjogok hiánya miként is alakítaná át a mindennapjaikat.

A munka ebben a formában tanórai segédeszközként, illetve egy új, folyamatosan bővülő irodalomtankönyv, azaz doboztankönyv szerves fejezeteként fogható fel, amely a *Földalatti Légitársaság*ot hermeneutikai, élménypedagógiai és toleranciaerősítő gyakorlatok segítségével tárgyalja.

Kulcsszavak: doboztankönyv-fejezet, élménypedagógia, alternatív történelem, világepítés, analógiák, rabszolgaság

ABSTRACT

This packetbook chapter analyzes Ben H. Winters's alternate history novel, the *Underground Airlines*. The work investigates the novel's allohistorical features, the dystopic peculiarities and the oppressive structures of the alternate world. The paper puts the question of slavery into the foreground which it evaluates not only based on examples taken from the novel but from our own reality as well. The discussion of the extremist utterances offered by the novel indirectly contributes to the understanding of students of how the lack of human rights would transform our everyday lives.

The work, in this form, functions as a teaching aid; it is an essential part of a continuously expanding literature packetbook, which discusses *Underground Airlines* with the help of hermeneutical, experiential educational and tolerance-enhancing exercises.

Keywords: packetbook chapter, experiential education, alternate history, world-building, analogies, slavery

---

Módszertani Közlöny 2021, XI. évfolyam, 1. szám

Újvidéki Egyetem

Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar

ETO: 821.111(73)-32.09 Winters B. H.

https://doi.org/10.18485/uns_modszer.2021.11.1.1

Eredeti tudományos munka

A leadás időpontja: 2021.12.1.

Az elfogadás időpontja: 2022.01.31.

Terjedelem: 10–25.

A HAGYOMÁNY BILINCSEI BEN H. WINTERS: FÖLDALATTI LÉGITÁRSASÁG (DOBOZTANKÖNYV- FEJEZET)

**OKOVI TRADICIJE. BEN H. WINTERS: PODZEMNA AVIOKOMPANIJA (POGLAV-
LJE DŽEPNOG UDŽBENIKA)**

The Fetters of Tradition. Ben H. Winters: Underground Airlines (Packetbook chapter)

Baka L. Patrik

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Selye János Egyetem, Tanárképző Kar,

Révkomárom, Szlovákia

baka.l.patrik@gmail.com

1. Keretek

Jelen doboztankönyv-fejezet a közelmúlt egyik nagy alternatív történelmi sikerkönyvét, Ben H. Winters *Földalatti Légitársaságát* (Winters 2017) helyezi górcső alá, amely egy olyan Amerikába invitálja olvasóját, ahol az Abraham Lincoln elleni merényletre még a nagy szabadságharcos elnökké választása előtt kerül sor. Ez a törés egy olyan dominóeffektus elindítója lesz, minek során a gyászoló Észak kompromisszumot köt a rabszolgatartó Délel, melynek államaiban így az alternatív jelenig fennmarad a rabszolgaság. A munka részletesen taglalja a mű világepítését, és nagyban odafigyel a mi valóságunkhoz fűződő társadalmi és politikai analógiáira is, annak keserű tapasztalatát eredményezve, hogy az „ideát” és az „odaát” különbsége talán csak első ránézésre tűnik olyan határozottnak. Az opus ezen jellegzetességei révén érdekessé és az irodalomoktatásba való integrációra is érdemessé válik.

A munka jelen formában óratervként, illetve egy új, folyamatosan bővülő irodalomtankönyv, azaz doboztankönyv szerves fejezeteként fogható fel, amely a *Földalatti Légitársaság*ot hermeneutikai, élmény- és drámapedagógiai, kreatív írásos,

---

valamint toleranciaerősítő gyakorlatokkal fűszerezve tárgyalja. A projektbe (Baka 2016a) bekapcsolódott Baka Vida Barbara (Vida 2017a, 2017b, 2018), valamint a jelen sorok szerzőjének önállóan (Baka 2016b, 2017a, 2018a, 2018b, 2018c, 2019, 2020), illetve közösen jegyzett doboztankönyv-fejezetei (Baka Vida – Baka 2019) mind ez idáig több különböző fórumon és formában is napvilágot láttak már.

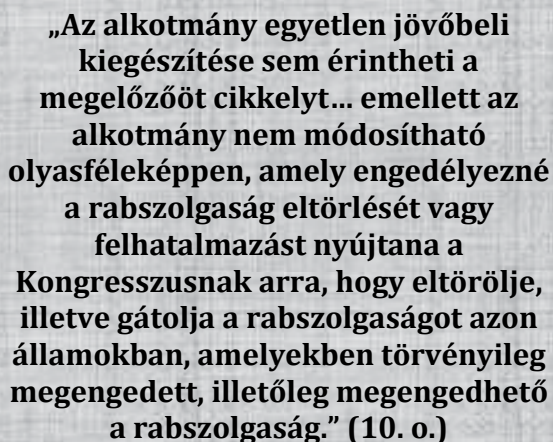
Az itt olvasható doboztankönyv-fejezet alapjául szolgáló tanulmány a szerző *Az elnyomás árnyalatai. Ben H. Winters: Földalatti Légitársaság* című munkája, mely a Prae folyóirat 2017/4-es számában jelent meg (Baka 2017b); jelen dolgozat bibliográfiája elsőrendűen ezen elemzőszöveg szakirodalmá által meghatározott.

2. A hagyomány bilincsei – Ben W Winters: Földalatti Légitársaság (Doboztankönyv-fejezet)

Az irányzat kutatója, Gavriel D. Rosenfeld szerint **az egyes nemzetek szerzői általában olyan történelmi eseményt – töréspontot – választanak alternatív történelmi regényeik kiindulási pontjául, melynek másként alakulása alapjaiban változtatta volna meg az adott nép sorsát, történelmét** (Rosenfeld, 2007). Az ezek fölött való töprengést a mindenkori jelenben zajló változások ugyanis újra és újra felélikítik, hiszen zavarba ejtő jellegük miatt **mindig kitűnő háttérként szolgálnak az egyes társadalmi és politikai problémák megvitatásához.**

[1. ábra]

I. szemelvény a *Földalatti Légitársaság* c. regényből: Egy alternatív alkotmány és a rabszolgaság

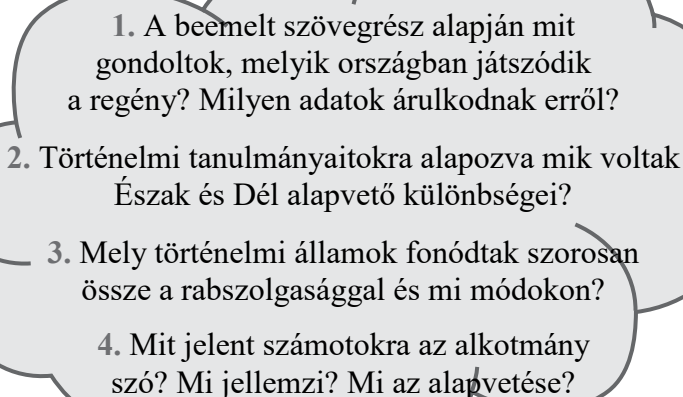

„Az alkotmány egyetlen jövőbeli kiegészítése sem érintheti a megelőzőt cikkelyt... emellett az alkotmány nem módosítható olyasféleképpen, amely engedélyezné a rabszolgaság eltörlését vagy felhatalmazást nyújtana a Kongresszusnak arra, hogy eltörölje, illetve gátolja a rabszolgaságot azon államokban, amelyekben törvényileg megengedett, illetőleg megengedhető a rabszolgaság.” (10. o.)

[2. ábra]

I. kérdésfelhő: Észak és Dél, rabszolgaság, alkotmányok

-
1. A beemelt szövegrész alapján mit gondoltok, melyik országban játszódik a regény? Milyen adatok árulkodnak erről?
  2. Történelmi tanulmányaitokra alapozva mik voltak Észak és Dél alapvető különbségei?
  3. Mely történelmi államok fonódtak szorosan össze a rabszolgasággal és mi módokon?
  4. Mit jelent számotokra az alkotmány szó? Mi jellemzi? Mi az alapvetése?

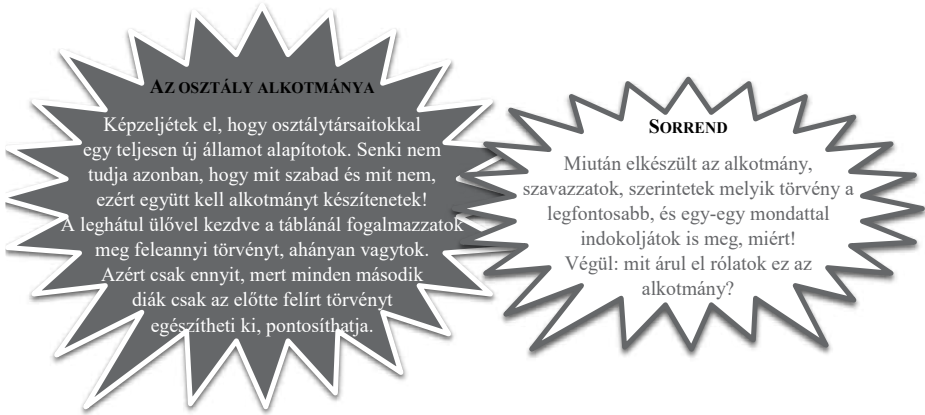
Ben H. Winters *Földalatti Légitársasága* maradéktalanul visszaigazolja Rosenfeld állításait. **Egy olyan Amerikába invitálja meg olvasóját, ahol az Abraham Lincoln elleni merényletre nem a polgárháború után, de még a nagy szabadságharcos elnökké választása előtt kerül sor.** Ez a változás – divergáló vagy neuralgikus pontnak nevezik (Rosenfeld 2007, 151; H. Nagy 2009, 27) – olyan dominóeffektus elindítója lesz, minek során **az alternatív világban a gyászoló Észak nem kényszeríti rá akaratát a rabszolgatartó Délre** – annak képviselői is visszatérnek a Kongresszus falai közé –, **hanem kompromisszumot köt vele**, a fenntebb olvasható, XVIII. alkotmány-kiegészítés formájában, melyet „odaát” 1861. május 9-én ratifikálnak.

A jogilag is bebetonozott megegyezés miatt aztán **nem kerül sor sem a polgárháborúra, sem a fekete rabszolgák felszabadítására, egészen napjainkig.** Ez a világ így az ideát ismert USA-hoz képest egyértelműen **disztópikus** (Barcsi 2011), hisz ellentétes annak szabadságon s egyenlőségen alapuló szemléletével. Mindezen felül a mű **görbe tükröt is állít azon rasszista megnyilvánulások és előítéletek elé, amelyek mindmáig részei a jelenünknek**, és korántsem csak a bolygó átelles oldalán (Szabó 2017; Takács 2017). Továbbá odafigyel arra is, hogy érzékeltesse, a megalkuvásos politika és a társadalmi **normák ilyen torzulása esetén a hétköznapi emberek hogyan változnának meg** (László 2017; Desrix 2017).

[3. ábra]

I. csoportfeladat: Az osztály alkotmánya

[4. ábra]

II. szemelvény a *Földalatti Légitársaság* c. regényből: Lincoln tekintete

„Homályosan derengett a hold körvonala a felhős égen. Abraham Lincoln [szobrának] monumentális, rosszálló vonásai fölém tornyosulva meredtek a városra, az országra,

A *Földalatti Légitársaság* **kulcsszava mégis a hagyomány lesz.** Az alkotmány által megszilárdított, sérthetetlen hagyomány, **amivel a rabszolgatartók az alternatív jelenig takaróznak, ha privilégiumaikról van szó. A legfőbb fenyegető erőként ezért a törvény lepleződik le, ami ha legalizálja az embertelenséget, annak elkövetőit is felmenti a bűn alól.** Ezt igazolja bármelyik szélsőséges ideológia vagy fanatikus hitrendszer, melyek mindig a saját maguk által saját maguknak megteremtett keretrendszert használják kikezdhetetlen alapként. **Winters műve a direkte szemléltetett rabszolgaság révén az elnyomás különböző fajtáival szembeesít; a modernkori rabszolgaságot** többdimenziós jelenségként mutatja be, **ahol a bilincs helyét a pénz hatalma veszi át.** Innen nézve pedig mindegy, hogy **a társadalmanként eltérő mélységű és milyenségű női másodrendűségről, a hindu kasztrendszer megkülönböztető erejéről vagy épp a gyári munkások mókuserékszerű életéről beszélünk.**

[5. ábra]

II. kérdésfelhő: női másodrendűség, hindu kasztrendszer, munka és privilégium

5. Mely társadalmak kapcsán beszélhetünk női másodrendűségről és mik a megnyilvánulási formái? Mire hivatkoznak az ottani férfiak, miért nem változtatnak ezen?

6. Mit tudtok a hindu kasztrendszeréről? Mi az alapja? Miért ragaszkodnak hozzá?

7. Mit tartotok a saját vidéketek legnehezebb munkájának? Ötleiteket írjátok a táblára, majd rangsoroljátok!

8. Mit jelent a privilégium kifejezés? Találkoztatok vele korábban?

[6. ábra]

III. szemelvény a *Földalatti Légitársaság* c. regényből: Billy „szabadsága”

– Billy, bármikor bemehet a városba?
– Még szép. Naná. – Gyanakodva fürkészt az asztal túloldaláról. A cigi a szája sarkában lifegett. – Haver, én nem vagyok rabszolga. Csak ki kell csekkolnom, meg kell mondanom, hova meqvek, mikor jövök, aztán, ha

A Kemény Négyek – ezek Winters univerzumának mindmáig rabszolgatartó államai, Louisiana, Mississippi, Alabama és az egyesült Karolina – cégeinél nemcsak feketék dolgoznak, de **fizetett fehérek** is, akik **bár szabadon közlekedhetnek, a számukra kirendelt lakások és az azok után fizetett járulék mégis szorosan a vállalatokhoz fűzik őket.** Az egyikük, Billy voltaképpen úgy érvel saját szabadsága

---

mellett, hogy közben épp feszes megkötéseit leplezi le. **Mindez pedig már szoros párhuzamot mutat a mi jelenünk szabadságával is.** Mintha az, hogy az egykori ültetvényes gazdaságokat – vagy épp nemesi birtokokat – most vállalatoknak hívják, a rabszolgákat – esetleg jobbágyokat – pedig dolgozóknak, csak fogalmazásbeli, árnyalatnyi különbség lenne. Egy-egy tétova lépcsőfok egy hatalmas toronyban, amit a hierarchia bástyájának hívnak.

[7. ábra]

II. csoportfeladat: A bíróság és az ítékezés

A mű szereplői nem a politikai elitből kerülnek ki, hanem mind hétköznapi figurák, ezáltal is a mindennapi jelen átrajzolása, a kisemberek abbéli helyzete, hányattatásai kerülnek bemutatásra. A múlt csak mint háttér bontakozik ki a számukra – ahogy a mi valóságunk történelme a mi számunkra –, amelyre bár folyamatosan hivatkoznak, az mégis csupán korlátozott hatással bír a jelenre.

A Földalatti Légitársaság főhőse, Victor egy olyan fekete „titkosügynök”, aki eredetileg szökött rabszolga volt, ám elkapták, s a cégéhez való visszatérés helyett felajánlották neki, hogy olyanokra vadásszon – „niggersintér”, „lélekrabló” legyen –, amilyen ő maga is volt: szökevényekre. Menekülésre nincs

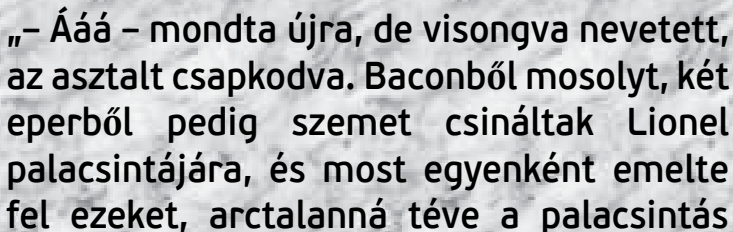
---

esélye, hiszen a gerincébe ültetett nyomkövető miatt sehogy sem tudna elrejtőzni a rabszolgaüldöző szervezet, a Szövetségi Marsallszolgálat fehér furgonjai előtt. Tetzetős változtatás, hogy **a mi világunk ügynökirodáit jelölő fekete kocsik jelen szervezet esetében ellentétes színt öltenek**, jelezve, hogy „odaát” mindenekelőtt a fehér a fenyegető erő.

A krimi jegyeit felmutató regényben Victor kétszázttizedik ügyét követhetjük nyomon, és folyamatos átalakulását, hiszen minden közegben valaki másként mutatkozik be. Azáltal, hogy „ő”-ként hivatkozik saját korábbi énjeire és azok igen sokszínű jellemjegyeire, eleve tudathasadásos állapotot teremt, ahol **maga a hős sincs már teljesen tisztában azzal, hogy ki is ő valójában. Megte-remtett alteregói, fakulni nem tudó emlékei azonban mind kísértik, és másra sem várnak, minthogy előtörhessenek, leleplezve az igazi „én”-jét**, amiről úgy hittük, felvett ál személyiségei már rég maguk alá temették. Az „arcvesztést” egy Victor által végignézett jelenet a következő, játékos módon viszi színre:

[8. ábra]

IV. szemelvény a *Földalatti Légitársaság* c. regényből: Arcvesztés egy kicsit másként

„- Ááá – mondta újra, de visongva nevetett, az asztalt csapkodva. Baconból mosolyt, két eperből pedig szemet csináltak Lionel palacsintájára, és most egyenként emelte fel ezeket, arctalanná téve a palacsintás

A rabszolgák – hivatalos formában Munkára Kötelezett személyek, azaz MK-k – **másodrendúsége a nevükben is feltűnik: jellemzően köznevek és melléknevek alapján nevezik el őket**, úgymint Kedves, Testvér, Drága, Csóka, Bástya stb. Ezen felül **különösen elállatiasító az a költői bőrszín-pigmentációs skála, amivel a Marsallszolgálat osztályozza őket**, s amelynek tónusai kiképzése révén Victorból is éppolyan természetességgel törnek elő, mint ahogy csak a festők képesek értékelni a színeket: **késő nyári méz, meleg tónus, 76-os árnyalat; 41-es árnyalatú, mérsékelt szén, réz beütéssel; mérsékelt fenyő, vörösés tónus, 211-es vagy 212-es szám.**

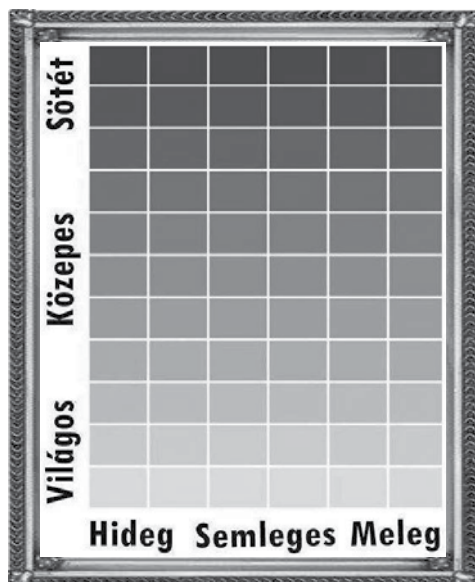
[9. ábra]

I. illusztráció: A bőrszínek költői megnevezése

[10. ábra]

II. illusztráció: A bőrszínek típusai és tónusa

[11. ábra]

III. csoportfeladat: Tényleg elmond rólunk bármit is a bőrszínünk?

EZEK LENNÉNK?

A regényben a bőrszín az egyik fontos személymeghatározó tényező.

I. A karotokat egymás mellé téve először alkossatok egy olyan, az egész osztályt magába foglaló skálát, melyben a leghalványabbtól haladtok a legsötétebb bőrszínű felé – készítsetek fényképet, és jegyezzétek meg a sorszámotokat!

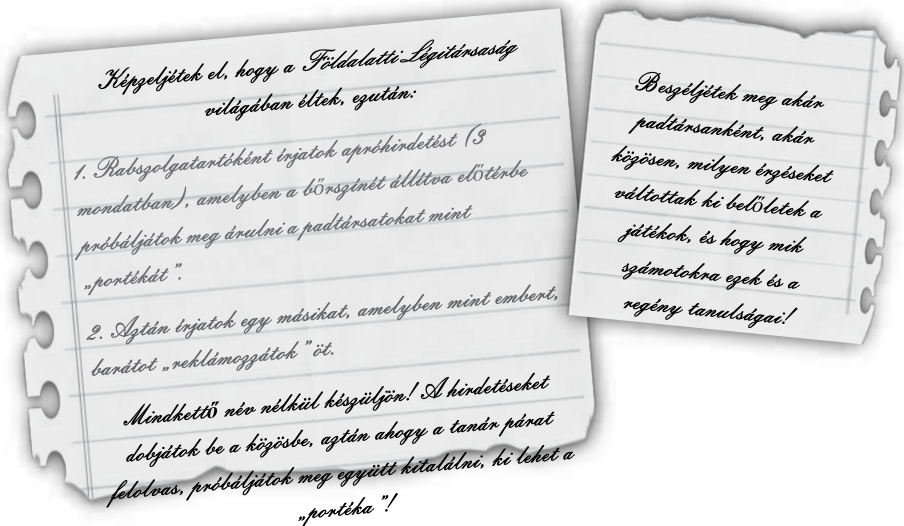
II. Ezt követően formáljatok 3 vagy 4 csoportot, melyekbe az egymáshoz legközelebb álló bőrszínűek tartoznak, és csoportonként gyűjtsetek össze 5-5 előnyt és hátrányt, amit a bőrszínetekhez kötnétek. Ezeken kívül tudtok találni bármit, ami belső tulajdonságként egybeköt benneteket mint csoportot?

III. Ezután üljetek vissza a padtársaitok mellé, majd a fenti képkeretekben olvasható 20 bőrszín fantázianeve – de sajátot is kitalálhattok –, típusaik (világos–sötét) és tónusaik (hideg–meleg) alapján határozzátok meg a padtársatokat a „bőrszín-pigmentációs skála” szerint, kiegészítve korábbi sorszámával az osztályskálán.

IV. Padtársanként adjatok egymásnak egy mellék- vagy köznéven alapuló fantázianevet is, ami valamiként jellemez.

[12. ábra]

IV. csoportfeladat: A padtársam mint árucikk vs. a padtársam mint jó barát

Winters világában körülbelül hárommillió fekete sínylődik rabszolgasorban, a mű kifutása azonban tovább súlyosbítja a kérdést, és elsöre távolinak tűnő regényekkel létesít kapcsolatot. A Kemény Négyek úgy próbálják meg elkerülni a rabszolgatartást lassanként mind körülményesebbé és „humánusabbá” tevő központi rendelkezéseket, hogy:

[13. ábra]

V. szemelvény a Földalatti Légítársaság c. regényből: Amikor a tudomány az emberiségtől foszt meg

„[E]llopják a Lunához hasonló lányok petesejtjét, különválasztják a DNS-t, hibrid sejteket hoznak létre, sejtvonalatat tenyésztenek. – Hiszen – [H]a a rabságban tartott populáció... szóval ha ők technikailag nem lennének emberek... Nos, ez megoldást jelentene bizonyos alkotmányos kérdésekre és... bizonyos politikai

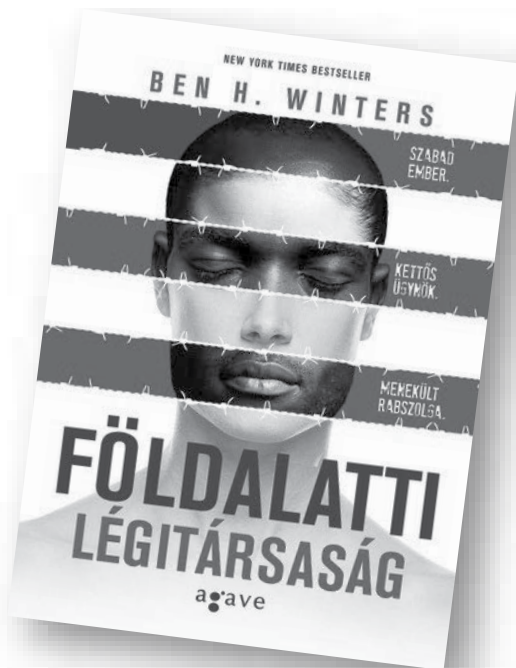

A biotechnológiában és a génebesztetben rejlő lehetőségek belengetésével Winters világában a rabszolgák emberiségét próbálják meg ellopni, ahogy történik az Paolo Bacigalupi *A felhúzzhatós lány* című regényében, engedelmességre kódolt, de módosított géntérképüket szaggatott járásukkal leleplező rabszolgák kitenyésztésével, vagy még inkább David Mitchell *Felhőatlász*ában a klónozott munkásokkal, akik, mivel nem embertől születtek, „szavatosságuk” lejártával állatokként, húsként hasznosíthatók újra. Ilyenformán **Winters műve a technikai fejlődésben rejlő, potenciálisan elembertelenítő veszélyekre is reagál.**

A kötet Demeter Zsuzsa tervezte **borítója remekül tükrözi az alternatív világ bőrszínek mentén kibontakozó kettősségét,** egy fehér nő és egy fekete férfi arcát váltakozó sávokban montírozva egymásra. Előbbit fehér, utóbbit pedig jószérűvel vörös és egy kevés kék háttér előtt – az amerikai lobogó színeit tükrözve vissza –, de egyértelműen a vér tónusát szerepeltetve nagyobb arányban, s mindezeket szögesdrótot imitáló sávokkal választva el. **Ember által létrehozott, mesterséges határok mentén szeparál szét rasszokat és egyszersmind világokat.**

[14. ábra]

III. illusztráció: *A Földalatti Légitársaság* magyar borítója is beszédes

---

Hiszen Winters más-világa kettős, a déli, ültetvényes, rasszista fehérek számára akár utópiaként is felfogható – elvégre alig jár költséggel a munkaerő fenntartása –, **a feketéknek viszont kegyetlen disztópia**. Az északi rabszolga-fel-szabadító abolicionistáknak valami embertelen, amit le kell bontani, a déli cégvezetőknek sérthetetlen jog, hagyomány és örökség, amit óvni szükséges. És elsőre bár úgy tűnhet, a borítón futó szögesdrótok úgy határolják el tőle a mi világunkat, ahogy a párhuzamos világok elmélete – mely szerint a két dimenzió közt lehetetlen az átjárás (Everett 1956; Gribbin 2010, 53) –, valahol mégis hasonlítanak, csak a kegyetlenség mértéke más. De az alternatív észak számos pontján továbbra is hisznek abban, hogy a falak lebonthatók, a szabadság kiteljesíthető, a törvény pedig – közös akarattal – módosítható. Winters rabszolga-felszabadítóinak küzdelme arra buzdíthat minket, hogy **legyünk bármilyen megosztottak, s legyen bármilyen nehéz is az igazságért folytatott harc, akadnak célok – például az alapvető emberi jogok mindegyike ilyen –, amelyekért igenis érdemes küzdeni**.

[15. ábra]

VI. szemelvény a *Földalatti Légitársaság* c. regényből: A Földalatti Légitársaság és emberi arca

„A Földalatti Légitársaság valójában a földön száll, nem a levegőben. Nem repülőgépeket használnak, hanem kamionokat, rendszám nélküli furgonokat, lopott kisteherautókat. Meg persze kikozmetikázott szállítóleveleket, megvesztegetett öröket az ültetvényeken és a határátkelőknél. [...] Ilyen hősök jutottak a világnak. A mellüket verő, egymással civakodó, közönséges, hétköznapi emberek. Egymást

3. Útmutató a fejezethez (Megoldólap)

❖ *1. kérdés:* Noha az alkotmány szó bármely köztársaság kapcsán taglalható volna, a Kongresszussal, a rabszolgaság kérdéskörével, valamint azzal, hogy államokról beszél a szöveg, egyértelmű a XIX. századi USA-ra való utalás. Fontos, hogy az első alkotmányt is az USA-ban fogadták el 1787-ben.

❖ *2. kérdés:* Észak: iparilag fejlett, farmer, tőkés, kapitalista termelés, demokratikus jogok, rabszolga-felszabadítás, eleinte gazdaságilag erősebb vs. *Dél:* rabszolgatartó, ültetvényes gazdálkodás, kis túlzással arisztokratikus hierarchia, eleinte hadá-

---

szatilag erősebb. Összeütközésük alapja, hogy milyen berendezkedésük legyenek a folyamatosan meghódított új nyugati területek, de ilyen Lincoln elnökké választása is, valamint, hogy az északi abolicionisták segítették a rabszolgaszöktetést és a felkeléseket is.

❖ 3. kérdés: Az antik korok bármely állama, de a leghíresebbek az ókori Egyiptom, Görögország és mindenekelőtt Róma. A rabszolgákra (vagyon)tárgyakként tekintettek, akik uruk kényük-kedvének voltak kiszolgáltatva. A középkori jobbágyság sem volt sokkal jobb helyzetben, mint az egykori rabszolgák, a viking hódítók pedig még a 11. században is bármely portyájukról hurcoltak el rabszolgákat.

❖ 4. kérdés: Az alkotmány alatt azoknak az alapelveknek és kulcsfontosságú céloknak a törvénykezés csúcán elhelyezkedő és annak alapját jelentő összességét értjük, amelyek egy társadalom működésének alapját határozzák meg.

❖ 5. kérdés: Napjainkban a harmadik világ és a Közel-Kelet vallásközpontú muszlim társadalmi kapcsán merül fel a legtöbbször a nők másodrendűségének kérdése, mely államokban számos hétköznapi tevékenységet sem végezhetnek (pl. autóvezetés, tanulás), de ne feledjük, a nyugati keresztény kultúrában a XIX. századig ugyancsak háttérszereplők voltak.

❖ 6. kérdés: A hindu kasztszisztem egy merev társadalmi rendszer, ahol az osztályok között nincs átjárás. Eszerint az emberek nem születnek egyenlőnek, némelyek eleve nemesek (brahminok, ksatriják), mások tisztátalanok (páriák). Az ember csak azt a munkát végezheti, amilyen csoportba született, és a vagyon sem segít az átjárásban. A kutatók szerint India gazdasági lemaradásának fő oka a kasztszisztem.

❖ 7. kérdés: A gyári szalagmunka jó példa lehet, de a mezőgazdaság is ide sorolható.

❖ 8. kérdés: Valamilyen előjog, kiváltság, amit az egyén jobbára már a születésével megszerez (pl. nemes).

Bibliográfia

- Bacigalupi, Paolo (2012): *A felhúzzhatós lány*, ford. Horváth Norbert, Budapest, Ad Astra, 2012, 564.
- Baka L. Patrik (2016a): A szlovákiai magyar irodalomtanítás legújabb perspektívái, *Iskolakultúra* 6, 140, 103–114.
- Baka L. Patrik (2016b): Teljes gőzzel (Doboztankönyv-fejezet), *Eruditio – Educatio* 4, 120, 61–71.
- Baka L. Patrik (2017a): A test itt nem több mint szabásminta – Brandon Hackett: Az ember könyve (Doboztankönyv-fejezet), *Eruditio – Educatio* 1, 149, 91–100.
- Baka L. Patrik (2017b): Az elnyomás árnyalatai. Ben H. Winters: Földalatti Légitársaság, *Prae* 4, 116, 4–11.
- Baka L. Patrik (2018a): Mi lett volna, ha...? – Alternatív történelmi kalauz (Doboztankönyv-fejezet), *Eruditio – Educatio* 1, 112, 89–100.
- Baka L. Patrik (2018b), A vér ítélete. A Harry Potter-univerzum és a náciizmus analógiái (doboztankönyv-fejezet), *Módszertani Közlöny* 1, 184, 11–33.
- Baka L. Patrik (2018c), A talio-elv uralta Héterdő (Doboztankönyv-fejezet), Tóth Péter – Maior Enikő – Horváth Kinga – Kautnik András – Duchon Jenő – Sass Bálint (szerk.), *Kutatás és innováció a Kárpát-medencei oktatási térben*, III. Kárpát-medencei Oktatási Konferencia. Tanulmánykötet, [h.n.], [k.n.], 929, 144–161.
- Baka L. Patrik (2019), Kukoricza Jancsi másik élete – Csurgó Csaba: Kukoricza (Doboztankönyv-fejezet), *Eruditio – Educatio* 1, 126, 109–117.
- Baka L. Patrik (2020), Isteni barkácmunka. Lakatos István: Dobozváros (Doboztankönyv-fejezet), *Módszertani Közlöny* 1, 100, 10–25.
- Baka Vida Barbara – Baka L. Patrik (2019): Az (ember)idegen természet fojtogató ölelése: Jeff VanderMeer: Déli Végek-trilógia (Doboztankönyv-fejezet), *Módszertani Közlöny* 1, 184, 10–25.
- Barcsi Tamás (2011): Szpekulációk a szabadságról – Negatív utópiák, Keserű József – H. Nagy Péter (szerk.): *Kontrafaktumok. Szpekulatív fikció és irodalom*, Komárom, Selye János Egyetem Tanárképző Kar, 2011, 49–75. Szabó Dominik (2017): Ben H. Winters: Földalatti Légitársaság, *Ekultura* (<http://www.ekultura.hu/olvasnivalo/ajanlok/cikk/2017-06-09+16%3A00%3A00/ben-h-winters-foldalatti-legitarsasag>)
-

-
- Desrix (2017): Ben H. Winters: Földalatti légitársaság – Feketén, cukor nélkül, *Geekz* (<https://geekz.444.hu/2017/07/03/ben-h-winters-foldalatti-legitarsasag-feketen-cukor-nelkul>)
- Gribbin, John (2010): *A multiverzum nyomában*, ford. Both Előd, Budapest, Akkord Kiadó, 2010, 348.
- H. Nagy Péter (2009): Imaginárium IX. SF: A képzelet mesterei, *Opus 2*, 100.
- László Zoltán (2017): Ben H. Winters: Földalatti Légitársaság, *SFmag* (<http://sfmag.hu/2017/05/22/ben-h-winters-foldalatti-legitarsasag/>)
- Mitchell, David (2012): *Felhőatlasz*, ford. Bajtai Zoltán – Borbás Mária – Czigányik Zsolt – Falvy Dóra – Hordós Marianna – Polyák Béla, Budapest, Cartaphilus, 2012, 570.
- Rosenfeld, Gavriel D. (2007): Miért a kérdés, hogy „mi lett volna, ha?” Elmékedések az alternatív történetírás szerepéről, ford. Szélpál Livia, *Aetas 1*, 199, 147–160.
- Takács Gábor (2017): Akik nem szabadok (Ben H. Winters – Földalatti Légitársaság), *Próza nostra* (<http://www.prozanoistra.com/iras/akik-nem-szabadok-ben-h-winters-foldalatti-legitarsasag>)
- Vida Barbara (2017a): Amikor Sztálingrád suttog hozzád: Lőrinczy Judit: Ingókövek (Doboztankönyv-fejezet), *Eruditio – Educatio 4*, 124, 85–90.
- Vida Barbara (2017b): Szakítás a horgonyokkal: Moskát Anita: Horgonyhely (Doboztankönyv-fejezet), Tóth Péter – Hanczikkal Adrienn – Duchon Jenő (szerk.): *Tanulóközpontú oktatás, módszertani megújulás a szakképzésben és a felsőoktatásban. VII. Trefort Ágoston Tanárképzési Konferencia. Tanulmánykötet*, Budapest: Óbudai Egyetem, 783, 628–642.
- Vida Barbara (2018): A kozmikus rettegés magyar csápjai. Intertextualitás, műfajköziség és medialitás Veres Attila Odakint sötétebb című regényében (Doboztankönyv-fejezet), Tóth Péter – Maior Enikő – Horváth Kinga – Kautnik András – Duchon Jenő – Sass Bálint (szerk.): *Kutatás és innováció a Kárpát-medencei oktatási térben*, III. Kárpát-medencei Oktatási Konferencia. Tanulmánykötet, [h.n.], [k.n.], 2018, 929, 603–616.
- Winters, Ben H. (2017): *Földalatti Légitársaság*, Budapest, Agave, 2017, 336.
-

ABSZTRAKT

Napjainkban nemcsak a gyerekek, de a felnőttek is egyre kevesebb időt töltenek a természetben. Ezt a jelenséget a közel másfél éve tartó világjárvány csak súlyosbította, különösen, hogy az oktatási intézmények digitális oktatásra tértek át. A munkában egy felmérést mutatok be, melynek során 4. éves BSc tanító szakos hallgatók növényfelismerési képességeit vizsgáltam, a közel két szemeszteren át tartó digitális oktatás után. A tesztelésben 16 hallgató vett részt. A hallgatók átlagosan 34.8 pontot értek el. A hallgatók a legjobban a gyümölcsök csoportjába sorolt növényeket ismerik, a legkevésbé pedig a park fái csoportba került fásszárúakat. A kapott adatok egyértelműen azt mutatják, hogy a végzős tanító szakos hallgatók növényfelismerési tudása jelentős mértékben leromlott. Ennek okát minden valószínűség szerint a digitális oktatásban kell keresnünk.

Kulcsszavak: egyetemi hallgató, növényismeret, digitális oktatás hatása, tanítóképzés

ABSTRACT

Nowadays both children and adults spend less and less time in the nature. The pandemic has been around a year and a half and this fact has just aggravated the situation, as schools have switched to online education. In my work I presented results of a survey about fourth year BSc students' plant identification knowledge. They come back to normal education at the date of the survey, after two semesters of online education. We tested 16 students. The best known plant group is fruits, the least known plant group is the trees. The results obviously show that students' plant identification knowledge significantly decreased. The reason for this is online education because fieldwork and practical education could not be realized, so students could not directly experience and learn about various plants.

Keywords: university students, plant knowledge, effects of online education, teacher training